

GEOPOLITIKA

1. Úvod: vymezení tématu

Pojem geopolitika; proč je atraktivní?

2. Geopolitická tradice

Geopolitické modely světa a jejich politická implikace

3. Kritika moderní geopolitické imaginace

Předpoklady vzniku moderní geopolitické imaginace, éry moderní geopolitické imaginace

4. Kritická geopolitika

Kritika (a dekonstrukce) moderní geopolitiky

5. „Geopolitická imaginace“ po studené válce

Alternativní přístupy

Rozvoj vs. geopolitika

Obojí: politická aktivita na globální úrovni

✦ Rozvoj

- ◆ dominance silných států (jádro) nad slabými (periferie)
- ◆ vztah *dominance a podřízenosti* (závislosti)

✦ Geopolitika

- ◆ rivalita mezi mocnostmi (v jádru a semiperiferii)
- ◆ vztah *rivality, soupeření*

Geopolitika je o rivalitě mocností o kontrolu nad periferií.

Definice

„Vytvoření definice geopolitiky je notoricky obtížné, neboť význam konceptů jako je geopolitika se mění v průběhu historických období a se změnou světového politického uspořádání“.

Ó Tuathail 1998

Jiří Tomeš (2000): co je geopolitika?

Definice

Studium geografických představ, názvů a významů, jimiž je zdůvodňována světová politika.

John Agnew, 1998

Světová politika: měřítková úroveň, na které státy a další aktéři vstupují do vzájemných vztahů (*diplomacie, vojenské akce, rozvojová pomoc, právní regulace* atd.). Cílem těchto aktivit je působit na druhé aktéry a posílit vlastní moc. Tyto aktivity vycházejí ze specifických geografických předpokladů o tom, KDE je nejlepší podniknout akci a proč právě tam. Svět je tříděn do hierarchie míst většího nebo menšího VÝZNAMU.

Geopolitika: historie slova

- ✦ 1899 Robert Kjellén – poprvé použil slovo geopolitika
  - ◆ k popisu geografických základů státu
    - jeho přírodních zdrojů a kvality území – mohou být zdrojem moci
- ✦ Po 1. svět. válce:
  - ◆ 1924 – *Zeitschrift für Geopolitik* (Haushofer)
  - ◆ slovo začalo být používáno i v angličtině (překlad z němčiny)
    - spojováno s expanzivní nacistickou politikou
- ✦ Po 2. svět. válce:
  - ◆ diskreditace, nepoužíváno (tabu)
- ✦ 70. léta 20. století
  - ◆ Henry Kissinger (poradce, ministr zahraničí – U.S. Secretary of State)
    - používal slovo pro politiku „vyvažování moci“ (*balance of power*)
      - ◆ mezi USA a SSSR (studená válka)
  - ◆ od té doby široce používáno
    - novináři
    - politici
    - analytici (politici, vojenští, akademičtí...)

Geopolitika jako diskurz

- ✦ Geopolitika – diskurz světové politiky
  - ◆ s důrazem na soupeření států a geografickou dimenzi moci
- ✦ Studium geopolitiky – studium diskurzu
- ✦ Diskurz: „postupy zpodobnění, kterými kultury kreativně vytvářejí smysluplné světy“ (Ó Tuathail)
  - ◆ C. Spivak: „*worlding*“
  - ◆ většina kultur k tomu využívá příběhy (narrative) a obrazy
- ✦ Geopolitika – usiluje o interpretaci smyslu světové politiky
  - ◆ „světem“, který diskurz geopolitiky vytváří, je význam světové politiky
- ✦ (Kritické) studium geopolitiky:
  - ◆ sledovat, jak je svět pojmenováván (labeled), jaké metafory a vizuální obrazy jsou užívány – v procesu vytváření příběhů a konstrukce obrazů světové politiky

Proč je geopolitika tak atraktivní?

1. Zabývá se závažnými otázkami moci a ohrožení ve světové politice
  - ◆ kde ve světě jsou centra a osy moci a konfliktu?
  - ◆ jaké hrozby existují?
    - důležité otázky pro politické elity
  - ◆ „nacionalistická interpretace“: elity obvykle chtějí vědět co rozložení moci a nebezpečí znamená pro jejich stát a jeho roli ve světě
    - jakým hrozbám *náš* stát čelí?
    - jakou politiku má *náš* stát prosazovat (ve světě nebezpečí a nepřátel)?
    - jaké zdroje a partnery potřebujeme, abychom uchránili sebe před *Těmi Druhými* (nepřítelem)?
  - ◆ tyto otázky jsou spojeny s politickou agendou uvnitř států (nejsou neutrální)
    - spojeny s formováním identity (*My* versus *Oni*)
  - ◆ Geopolitika je součástí světové politiky – není neutrálním komentářem

Proč je geopolitika tak atraktivní?

2. Snaží se vysvětlit složité vztahy jednoduchými pojmy

- ◆ nabízí zdánlivě komplexní vysvětlení světové politiky
- ◆ poskytuje rámec, ve kterém mohou být místní události vztaženy ke globálním vztahům a „zákonitostem“ rozložení moci
  - ◆ př.: atentát v obchodním centru – globální válka s islámskými teroristy
- ◆ často používá vizuální metafory: pohled, rámec, obraz...
  - proměňují nejasnost světových událostí na jasný obrázek
- ◆ geopolitika vytváří rámce pro interpretaci událostí
  - často zahrnují opozici: My versus Oni, civilizovaný svět vs. fanatici
- ◆ geopolitika používá schematizované pojmenovávání velkých částí světa (*Earth labeling*)
  - islámský svět
  - globální Jih
  - civilizovaný svět
  - *heartland*, osy moci/teroru, linie konfliktu
- ◆ všechny čerpají intelektuální sílu ze schopnosti redukovat komplexitu světové politiky na zjednodušený rámec

Proč je geopolitika tak atraktivní?

3. Slibuje porozumění budoucímu vývoji světových událostí

- jak bude vypadat budoucí politická mapa světa?
- kde budou vedeny války a o co?
- „prorocký diskurz“
  - odhaluje domněle trvalé konfliktní linie a prvotní (environmentálně/geograficky determinované) soupeření mezi zásadně odlišnými regiony/společnostmi/kulturami
    - ♦ svoboda vs. tyranie
    - ♦ Západ vs. Východ (West versus the Rest)
    - ♦ křesťanství vs. islám

„Geo-vize“

✦ Politika je formována percepcí prostoru

- není důležité, jaké to je, ale co si tvůrce politiky myslí, že to je
  - záleží na jeho/její moci a schopnostech přesvědčit ostatní
- obvykle více soupeřících představ, koncepcí, „geo-vizí“

✦ Geopolitika – vytváření mentálních map

- stimuluje zapojení elit i veřejnosti do formování politiky, založené na specifických pohledech na to, jak části světa byly vytvářeny a jak mohou být uspořádány, aby vyhovovaly zájmům zahraniční politiky dané země

✦ Kritická geopolitika – kritická analýza vytváření geopolitických vizí

- také zahrnuje vytváření mentálních map, ale vychází z představy existence více geo-vizí a jejich podmíněnosti a omezenosti
  - neprosazuje jednu „pravou“ vizi
  - zpochybňuje (kriticky zkoumá) všechny geo-vize

Geopolitická tradice

Geopolitika: koncept 20. století

- ◆ *1899 Rudolf Kjellén*

1. Období „otců zakladatelů“ (do cca 1920)

- ◆ Ratzel, Mahan, Mackinder...

2. Rozmach tradiční geopolitiky (30. léta)

- ◆ Haushofer...

3. Diskreditace (40. až 70. léta)

- ◆ Cohen... (ale: živá v Latinské Americe)

4. Oživení zájmu (80. a 90. léta)

- ◆ pokračování moderní tradice (Brzezinski, Huntington)

- ◆ nová, kritická tradice (Agnew, Corbridge, Dalby, Ó Tuathail...)

Geopolitická tradice

(Tradiční) Geopolitika:

- specifická forma psaní (a uvažování) o prostoru (space), státech a vztazích mezi nimi
- zdůrazňuje strategický význam určitých míst

Geopolitická tradice:

- vychází z prací „otců zakladatelů“ (konec 19. století, počátek 20. století)
- řada společných rysů, ale i protikladných a soupeřících představ a koncepcí.

Alfred Mahan (1840 – 1914)

admirál, poradce Theodora Roosevelta

Význam námořní moci (*sea power*)

1890 The Influence of Seapower upon History

Kontrola oceánů je klíčová pro historii a pro prosperitu států.

Strategický pohled: podřizuje heterogennost a neuspořádanost historie představované homogenitě a řádu prostoru.

de Certeau: Strategie je úsilím vymezit vlastní místo ve světě uhranutém neviditelnými silami toho Druhého.

Friedrich Ratzel

(1844 – 1904)

Biologizace globálního prostoru
sociální darwinismus (neo-lamarckismus)

1897 Politische Geographie – „přirozené zákony“
vývoje a chování států.

„Stát je živoucí organismus, proto nemůže být uzavřený v pevně daných hranicích“

„Každý stát potřebuje prostor – lebensraum – k tomu, aby mohl udržet a rozvíjet svoji civilizaci“.

Soupeření států o *lebensraum* je hnacím motorem pokroku v historii lidstva.

Příklad přírodního determinismu: země utváří lidi, kteří na ni žijí, na základě jejich společných zájmů vznikají národy.

Friedrich Ratzel (1844 – 1904)

Politická implikace:

Grossraum státy (USA, Rusko, Čína) jsou předurčeny stát se světovými mocnostmi.

Německo – má-li si zajistit postavení velmoci - musí rozšířit svůj lebensraum

- koloniální expanze v Africe
- budování námořní flotily
- šíření vlivu ve střední Evropě (*Mitteleuropa*)

Ratzelova teorie poskytla image vědeckosti cílům německé pravicové politiky.

Rudolf Kjellen (1864 – 1922)

švédský politolog

rozvíjel Ratzelovy myšlenky

1916 The State as an Organism

důraz na „přirozenost“ a organickou povahu států

Geopolitika – nejvýznamnější z pěti součástí státovědy

(1. Geopolitik, 2. Demopolitik, 3. Ekopolitik, 4. Sociopolitik, 5. Kratopolitik)

The Great Powers of the Present – 22 vydání v Německu (1914 – 1930).

- ◆ mocnosti 1. řádu: Anglie, Německo, Rusko, USA
- ◆ mocnosti 2. řádu: Rakousko-Uhersko, Francie, Itálie a Japonsko

Sir Halford John Mackinder

(1861 – 1947)

Mackinder: Heartland theory

1904 The Geographical Pivot of History

přednáška pro *Royal Geographical Society* 25.1. 1904

končí 400 let Kolumbovské éry

Svět je uzavřený politický systém.

Post-kolumbovská éra: nové technologie (železnice)
zvýhodňují suchozemské mocnosti. Srdce Země
(heartland) obnoví svůj význam.

Geopolitický model:

- heartland
- vnitřní oblouk (*inner crescent*)
- vnější oblouk (*outer crescent*)

Mackinder: Heartland Theory

„The Natural Seats of Power“ podle Mackindera (1904)

Mackinder: Geographical Pivot of History

✦ *„Poprvé v historii můžeme vnímat skutečné proporce rysů a událostí na jevišti celého světa a můžeme hledat formulaci, která vyjádří určité aspekty geografické kauzality v historii.“*

Mackinder (1904) Geographical Pivot of History

Kritika: typický příklad imperiální geopolitiky

✦ „neutrální“, „objektivní“ pohled

- ◆ z pozice boha

- ◆ kdo je to „my“?

✦ tvrzení, že jde o „skutečnost“, realitu („zákony“)

- ◆ a ne jen to, jak daná kultura interpretuje a konstruuje „realitu“

✦ redukce historie na funkci geografické kauzality

Mackinder: Heartland theory

Politická implikace:

- ◆ zabránit vzniku spojenectví Německa a Ruska
  - Kdo vládne východní Evropě ovládá heartland.
  - Kdo ovládá heartland ovládá světový ostrov (vnitřní půlměsíc)
  - Kdo ovládá světový ostrov ovládá svět.

1919 Democratic Ideals and Reality

Versailles 1919: vznik tzv. nárazníkových států (vč. Československa).

Karl Haushofer

(1869 – 1946)

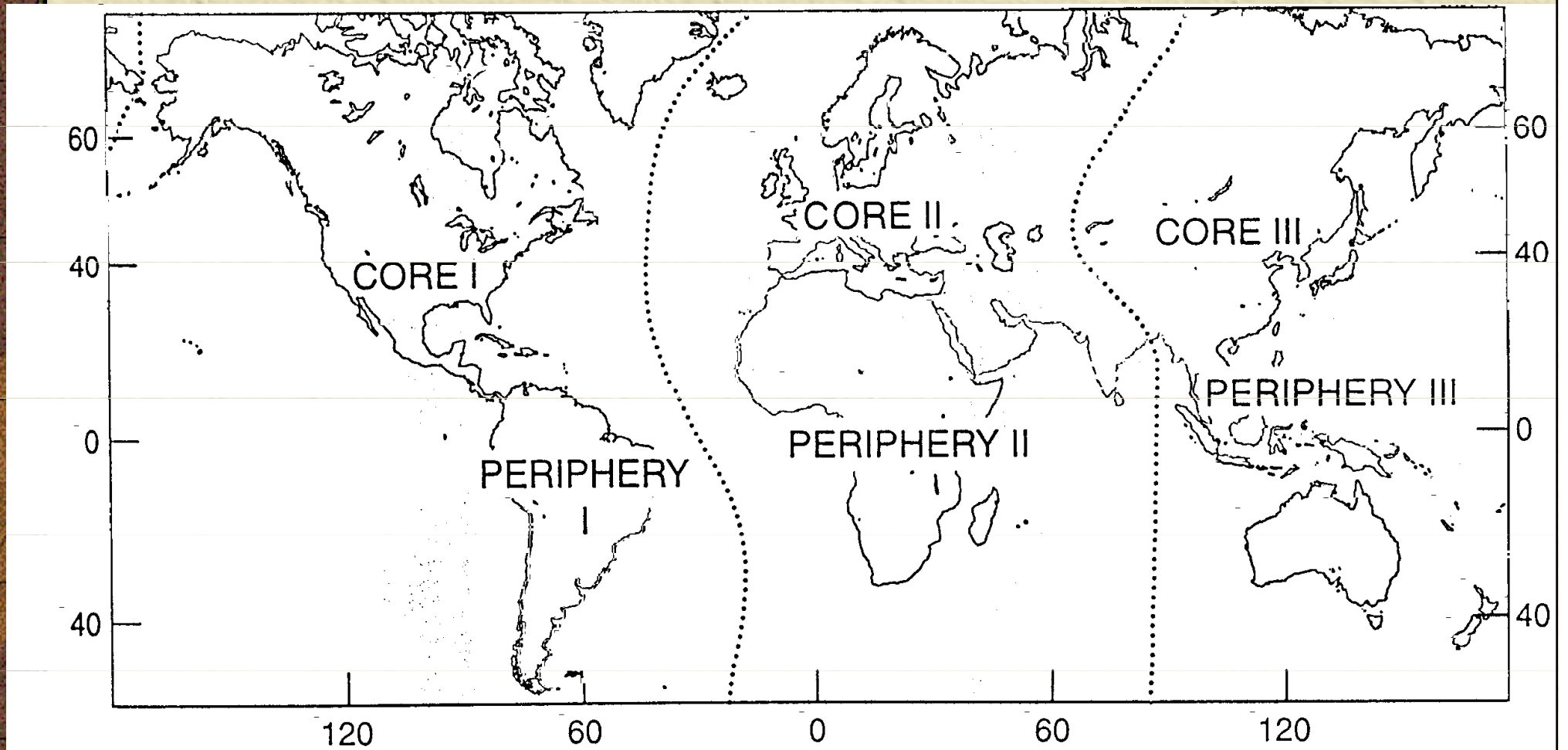
- ✦ generál ve výslužbě
- ✦ profesor geografie na univerzitě v Mnichově (1921 – 1939)
- ✦ vazby na nacistickou stranu skrze Rudolfa Hesse
- ✦ zakladatel *Zeitschrift für Geopolitik* (1924)

Geopolitika: objektivní věda, založená na studiu přírodních jevů a zákonů.

Vytváření hospodářských bloků: **pan-regions:**

1. Německo
2. USA
3. Japonsko

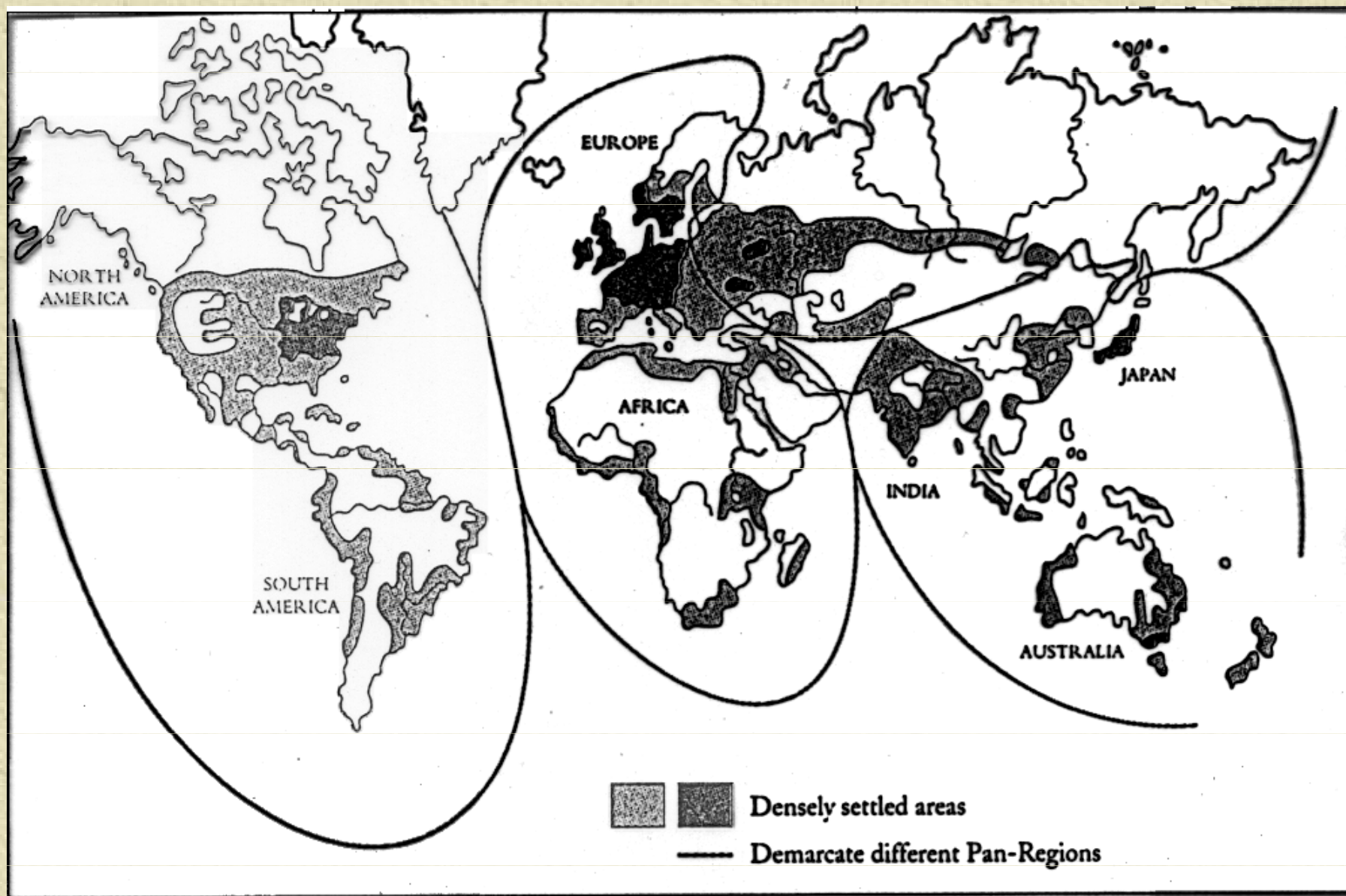
Panregiony

Pramen: Taylor (2000)

Panregions: alternativní vyjádření

Pramen: O'Loughlin, Van der Wusten (1990)

Nicholas Spykman (1893 – 1943)

1942 America's Strategy in World Politics

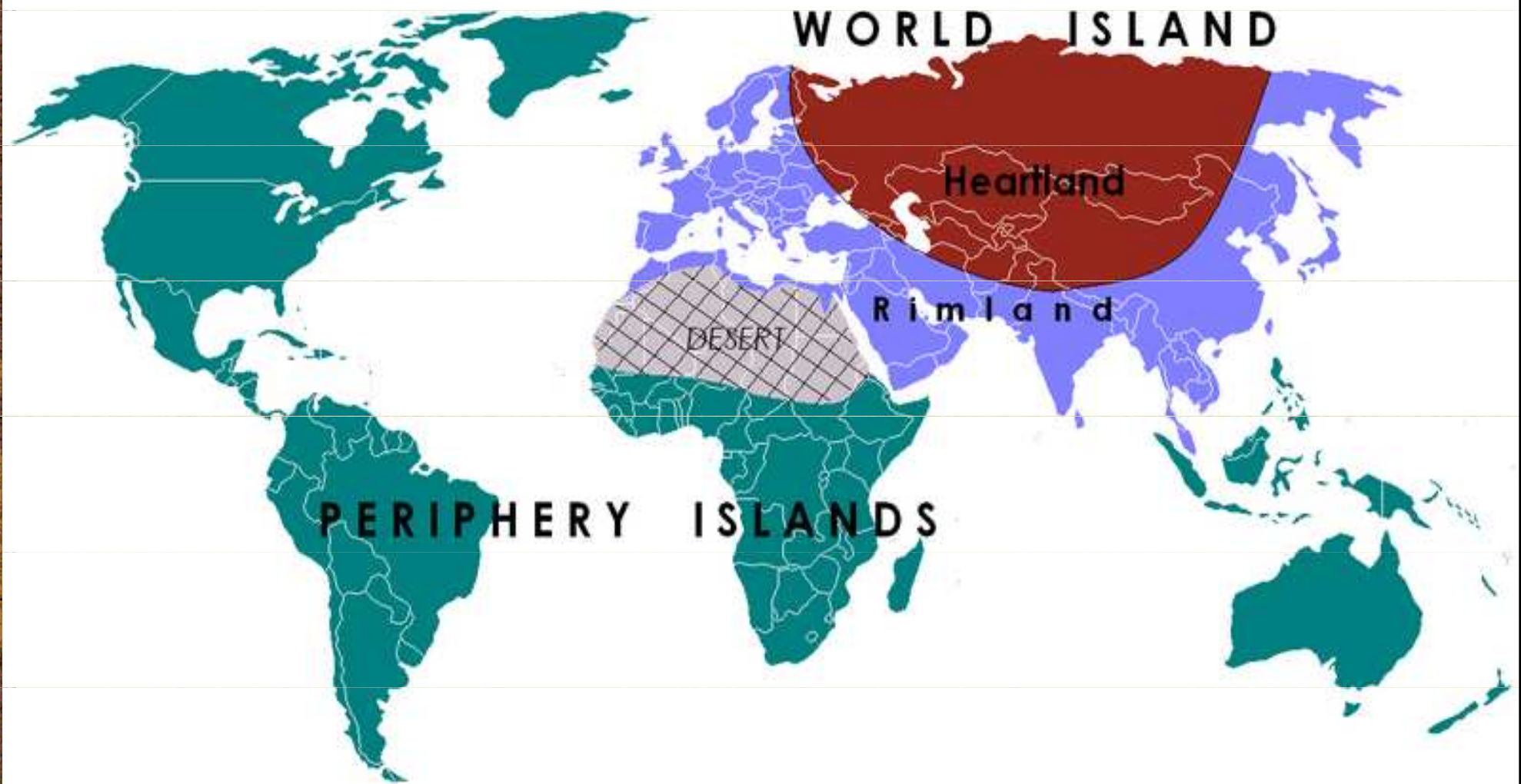
1944 The Geography of Peace

vychází z Mackindera

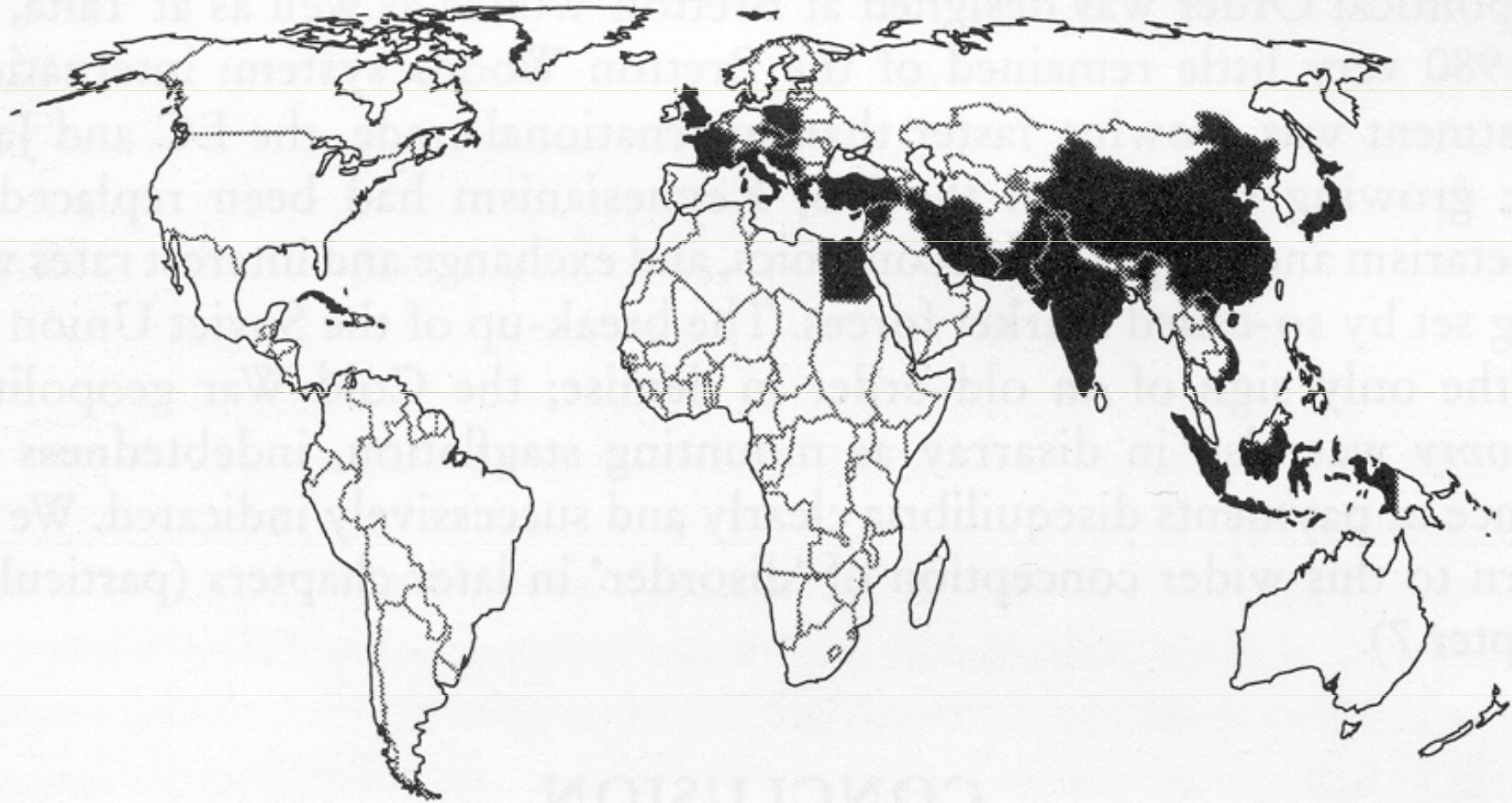
Klíčovou oblastí však není heartland, ale **rimland** (= inner crescent), zvl. západní Evropa a jihovýchodní Asie.

Politická implikace: konec izolacionismu USA, potřeba intervence ve válce, jinak hrozí, že jedna mocnost ovládne *rimland* a tak ohrozí USA.

Mackinder/Spykman: Heartland Theory

Politika containmentu

Saul Cohen

1973 Geography and Politics in a World Divided

Kritika Mackindera a Spykmana.

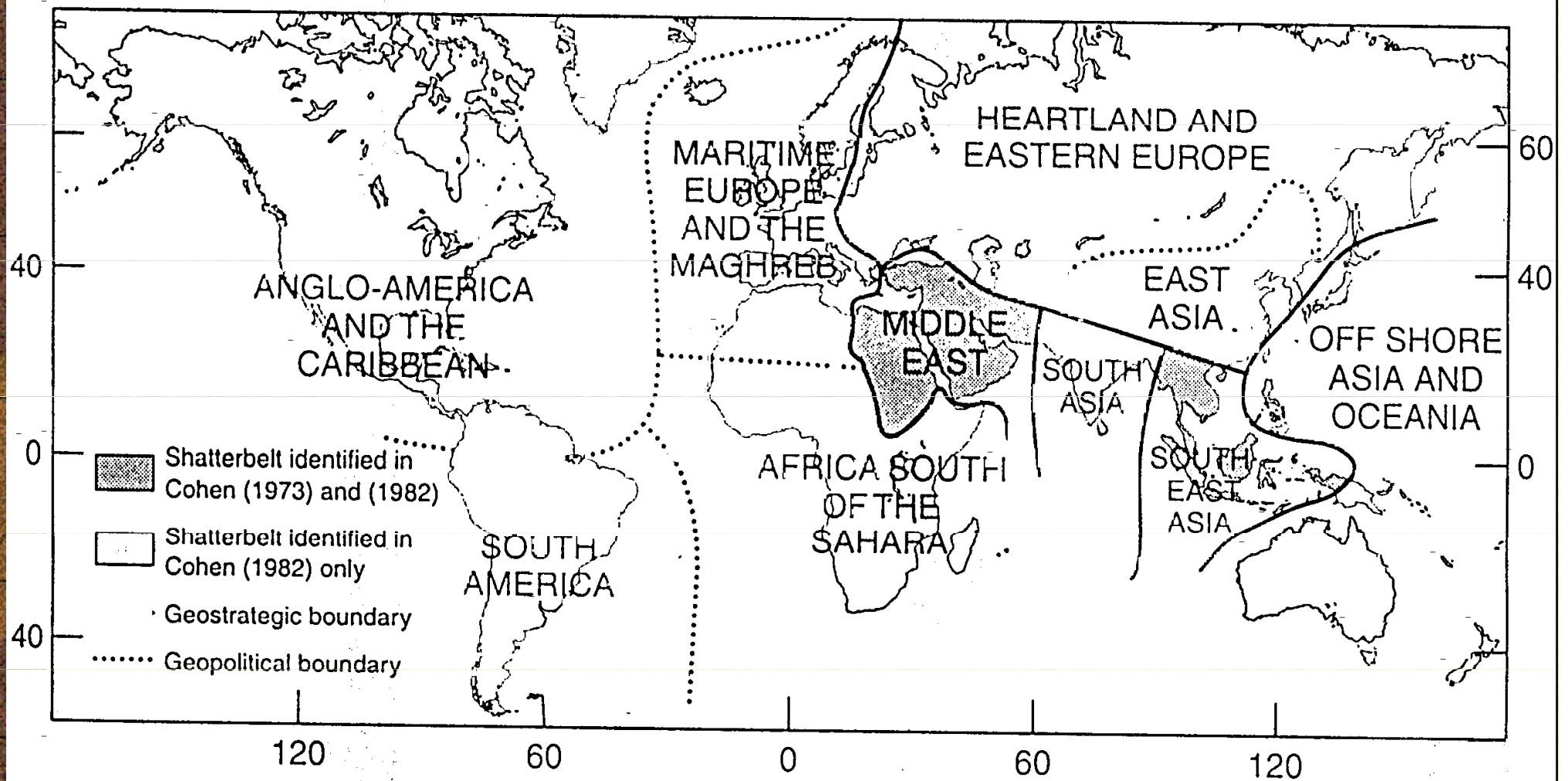
Politika *containmentu* – vytváří z celého *rimlandu* potenciální bitevní pole.

Geostrategické regiony

- Kontinentální svět Eurasie
  - heartland
  - východní Asie
- Přímořský svět závislý na obchodu
  - Severní Amerika a Karibik
  - Jižní Amerika
  - Přímořská Evropa a oblast Maghrebu
  - Afrika jižně od Sahary
  - východoasijské ostrovy a Oceánie

Cohen: Geostrategické regiony

Pramen: Taylor (2000)

Kritika moderní geopolitické tradice

geopolitická tradice – součást „moderní geopolitické imaginace“

- ◆ Gearóid Ó Tuathail
- ◆ John Agnew
- ◆ Simon Dalby
- ◆ Stuart Corbridge...

Geopolitika a kritická geopolitika

Geopolitika není věda.

Je to diskurz, „imaginace“, „tradice“.

- formální
- praktická
- populární

Kritická geopolitika: dekonstrukcí tohoto diskurzu odhaluje jeho etnocentrismus, státo-centrismus, potenciál pro vytváření konfliktu...

Snaží se zpochybnit prezentaci světa jako „my“ vs. „oni“, způsob definování „bezpečnostních hrozeb“.

Navrhuje alternativy.

Dědictví tradiční geopolitiky

geopolitika je historická

- není to soubor trvale platných pravidel
- mění se s vývojem technologie a na základě aktuálních výsledků soupeření o moc

není to neutrální věda

- je snadné „číst“ národnost autorů

Geopolitické modely

- prezentují se jako „objektivní“ pohled „odnikud“
- příklad geografického determinismu
- triviální a zastaralé
- mají význam pro pochopení „strategického myšlení“ v době svého vzniku

Předpoklady „moderní geopolitické imaginace“

1. Globální pohled

- ✦ pohled na svět jako na celek, který mocní aktéři musí prozkoumat a pokořit
- ✦ pohled „odnikud“, prezentován jako objektivní, neutrální
- ✦ trénovaný pohled geopolitika dokáže najít „skrytou postatu“ mezinárodní politiky
- ✦ partikulární politické zájmy byly takto prezentovány jako „přirozené“

2. Představa geografických celků v neustálém konfliktu

- ✦ námořní mocnosti vs. pozemní mocnosti
- ✦ kontinentální „heartland“ vs. přímořský svět
- ✦ Východ vs. Západ

Předpoklady „moderní geopolitické imaginace“

3. Světová politika je řízena politikou suverénních národních států

- ✦ stát je přirozená a univerzální jednotka organizace společnosti (Vestfálský pohled)
- ✦ Henry Kissinger: „game of geopolitics“ (politika vyvažování moci)
  - ✦ CÍL HRY: vytvořit a udržet ekvilibrium mezi soupeřícími jednotkami a tak zabezpečit mezinárodní mír a pořádek výhodný pro ...

4. Představa univerzální trajektorie vývoje

- ✦ hodnocení geografických regionů podle výskytu „znaků vyspělosti“ (atributů předchozí historické zkušenosti dominantního regionu)
  - ✦ vyspělý vs. primitivní
  - ✦ moderní vs. zaostalý

Geopolitické diskurzy/kódy

1. Vyjadřují zájmy mocných skupin
  - „ocelová trojice“
  - obvykle exkluzivistická koncepce „národní výjimečnosti“ a velikosti
  - marginalizace menšin
2. Monopolizují definování hrozeb
  - diskurz ohrožení/nebezpečí
  - definují význam „národní bezpečnosti“ a zdrojů jejího ohrožení
3. Vytvářejí zjednodušenou prostorovou vizi světových událostí
  - třídí (komplexně podmíněné) události světové politiky do abstraktních kategorií a geografických zón
  - interpretace událostí zjednodušující optikou
  - často diskurz konspirace

3 éry „moderní geopolitické imaginace“

✠ Moderní geopolitická imaginace se mění s vývojem globálního rozložení moci, které se snaží interpretovat

- v každé éře měly jednotlivé principy různý význam

✠ Je starší než termín „geopolitika“

✠ 3 éry:

- civilizační geopolitika
- naturalizační geopolitika
- ideologická geopolitika

Civilizační geopolitika (cca 1825 – 1875)

- ✦ období britské dominance „liberálního“ světového uspořádání
- ✦ v Evropě: vyvažování moci („concert of Europe“)
- ✦ svět: evropská dominance a kolonizace
- ✦ nadřazenost Evropy a relativní zaostalost ostatních částí světa považována za danost
  - ◆ „civilizační mise“ Evropy

Naturalizační geopolitika (cca 1875 – 1945)

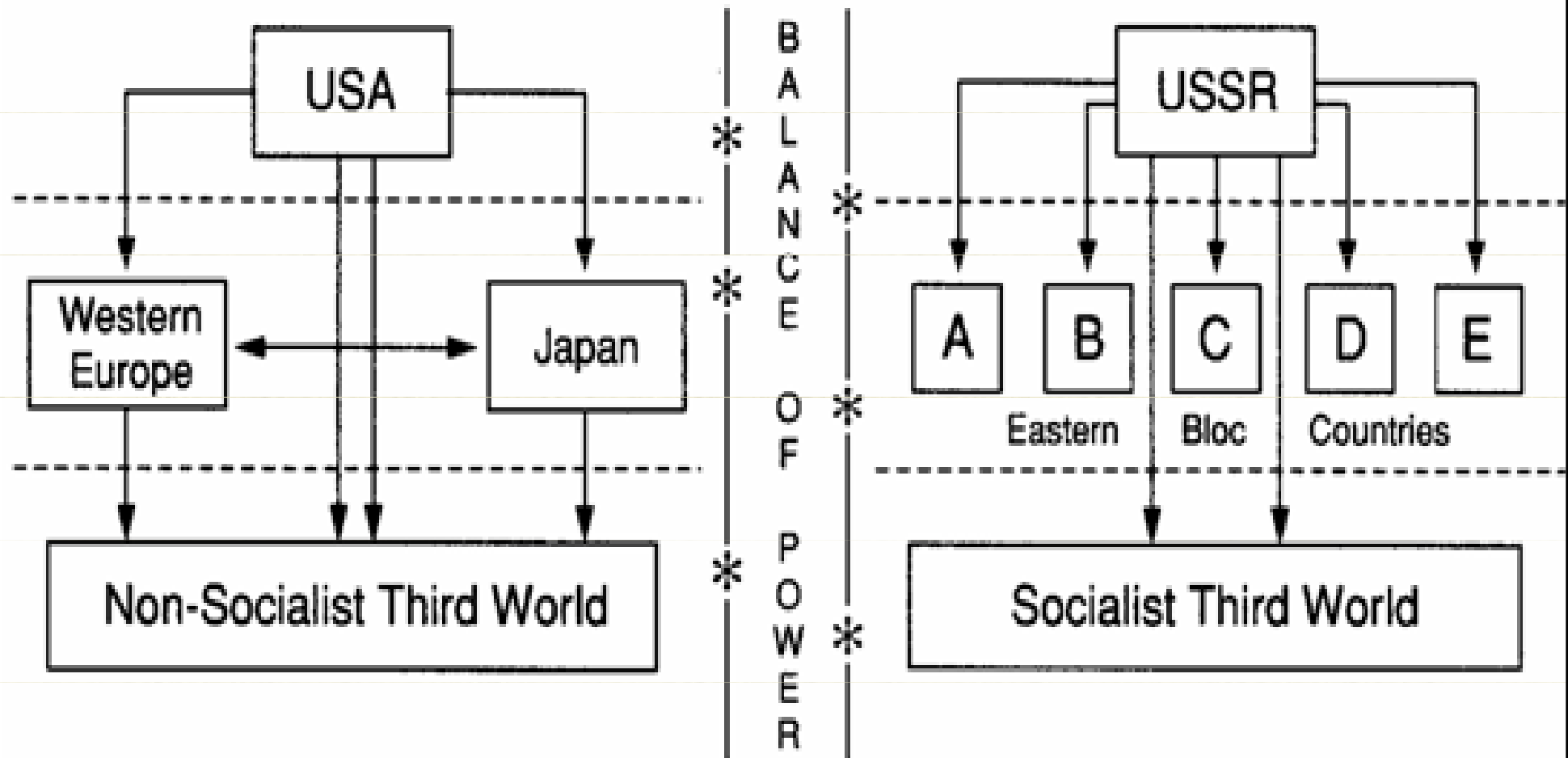
- ✠ začíná s nárůstem rivality mezi mocnostmi v Evropě, s nárůstem moci Německa
- ✠ sociální darwinismus: rivalita mezi mocnostmi je přirozená
  - ◆ boj o větší vliv, moc a území
  - ◆ územní expanze považována za nevyhnutelnou součást procesu
- ✠ státy chápány jako přirozené entity
- ✠ úsilí o přímou politickou kontrolu (kolonizace Afriky)
- ✠ zkolabovala ve dvou průmyslových válkách

Ideologická geopolitika (cca 1945 – 1990)

- ✦ studená válka
- ✦ Západ, Východ a „ti ostatní“
- ✦ vojenská síla nevídané destrukční kapacity
- ✦ místa hrála roli ve velké hře o rozšíření vlivu a spojenců
  - ◆ podpora režimů ve třetím světě ve snaze rozšířit vliv a omezit manévrovací prostor rivala

Studená válka

* = flashpoint

Teploměr studené války

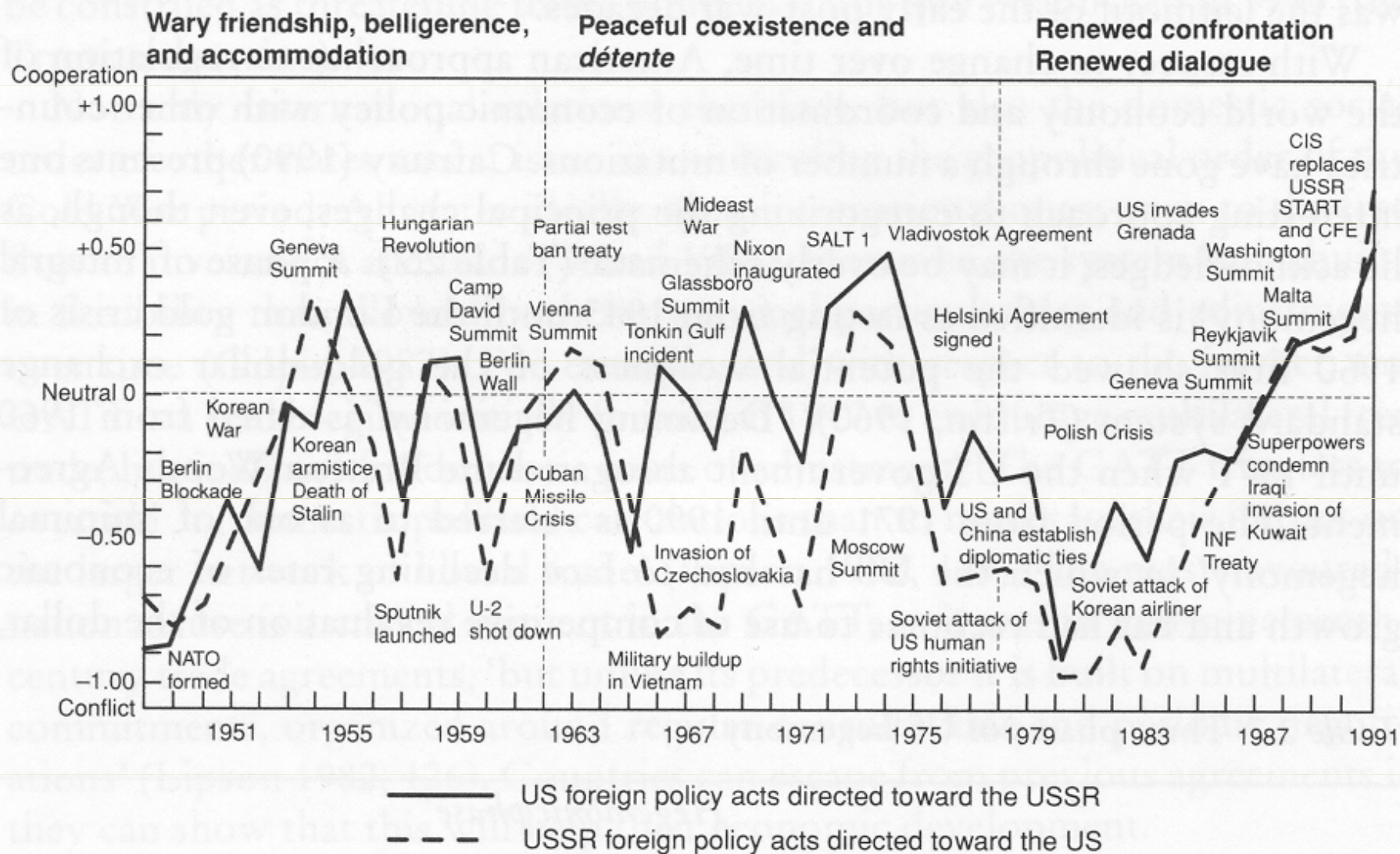
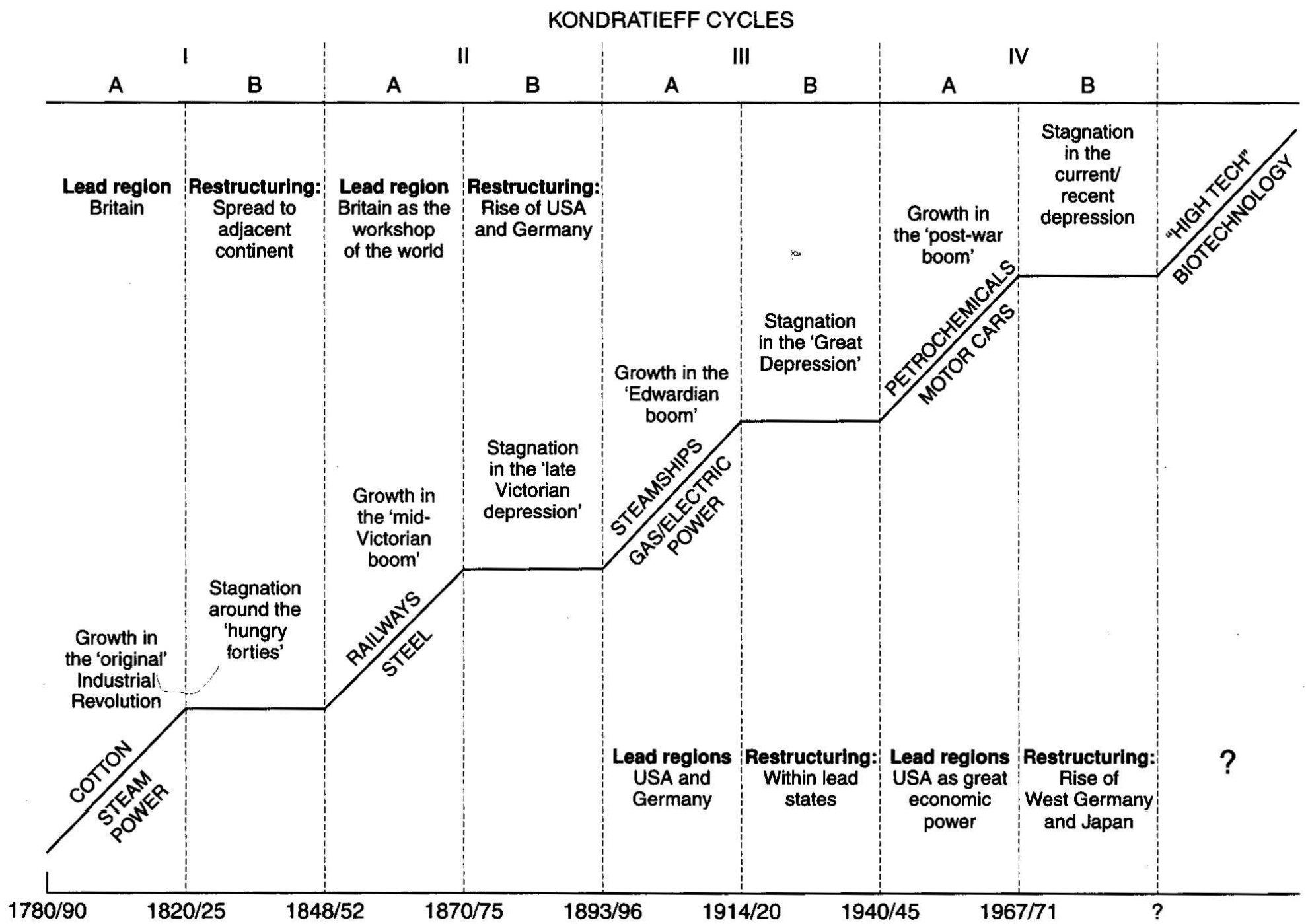

Figure 2.1 The nature of US-Soviet relations, 1948-91

Source: Kegley and Wittkopf 1993, 92

Kondratieffovy vlny

Kritická geopolitika

Tři směry kritiky tradičního chápání geopolitiky:

A. jak geopolitika funguje (a jak o tom přemýšlíme)

B. jak definujeme geopolitiku

C. struktury moci

které prosazují určité geopolitické diskurzy proti jiným

A. Geopolitika jako součást politického realismu

✦ Geopolitické myšlení spojováno s politickým realismem v mezinárodních vztazích

✦ **Politický realismus:**

- ◆ mezinárodní vztahy jsou bojem o moc mezi státy
- ◆ mezistátní systém je anarchický, bez zastřešující autority
- ◆ státy musí soupeřit, aby přežily
- ◆ prostředkem k přežití je akumulace moci (= nejvyšší „národní“ zájem)
- ◆ pro stabilitu systému je nejlepší rovnováha moci (balance of power)
  - H. Kissinger: „Geopolitika je přístup, který se věnuje předpokladům dosažení ekvilibria v mezinárodní politice.“

✦ **Předpoklady politického realismu:**

- ◆ boj o moc je přirozeným stavem mezinárodní politiky
  - mezinárodní vztahy chápány jako prvotní (primordiální) stav přírody
- ◆ to je (možná nepříjemná) realita (proto realisté)
  - kdo věří něčemu jinému je idealista

A. Problémy politického realismu

- ✦ Státy spolu skutečně bojují, ale také spolupracují
  - ◆ nejen války, také spolupráce
  - ◆ vytvářejí společné instituce
    - přístupy politického realismu nelze vysvětlit EU
- ✦ Politický realismus považuje sám sebe za (jedinou) realitu
  - ◆ tvrdí, že vidí, „jak to skutečně je“
  - ◆ nevidí, že je také jen souborem představ
    - konstruovaný příběh se zjednodušujícím pohledem na historické procesy a struktury, které vytvořily moderní státy
    - nevidí kulturní a historické předpoklady, které podmínily vznik zjednodušujícího příběhu
- ✦ „Boží metodologie“
  - ◆ předpokládá, že svět je nezávislý na našich představách a chápání světa
  - ◆ geopolitiky existuje „tam venku“ jako nezávislá realita
  - ◆ geopolitici jsou jako bohové, kteří stojí nad ní
    - nezávislí pozorovatelé: vidí svět, jako by na něm nebyli („boží trik“)
  - ◆ ale: svět můžeme poznat pouze skrze svou kulturu a jazyk
    - nemůžeme předpokládat, že svět nezávisí na znázorňovacích konvencích, které používáme k jeho popisu
  - ◆ nemůžeme nikdy vystoupit mimo tyto konvence a zjistit, jak „to skutečně je“

A. Geopolitika mimo politický realismus?

✦ Co s tím můžeme dělat?

- ◆ Být si vědomi toho, že naše vnímání světa a interpretace mezinárodní politiky je podmíněno kulturou.
- ◆ Můžeme se snažit poznat, jak toto vnímání a interpretace světa funguje
  - při studiu geopolitiky se věnovat také studiu kulturních významů
- ◆ Chápat, že diskurz není neutrální nástroj, který popisuje objekty existující ve světě
  - zahrnuje také vlastní vytváření těchto objektů („*worlding*“)
  - náš svět je vytvářen skrze diskurzivní jazyky a praktiky

✦ Politický realismus je pouhý diskurz

- ◆ jeden z více možných způsobů chápání a vyprávění příběhů o mezinárodní politice

✦ Kritická geopolitika zamítá státocentrické a zjednodušující příběhy o tom, jak mezistátní systém funguje

- ◆ to, jak lidé poznávají, třídí a interpretují světovou politiku, je kulturně podmíněné

B. Geopolitická kultura

- ✦ Geopolitika není jen záležitostí elit – „moudrých mužů“
- ✦ Všechny státy mají geopolitickou kulturu
  - ◆ vysvětluje jejich jedinečnou identitu, místo a roli ve světě
- ✦ Geopolitická kultura je podmíněna řadou faktorů:
  - ◆ geografická poloha a „fyzická geografie“ státního území
    - v ortodoxní geopolitice předurčuje geopolitickou kulturu
      - ◆ Německo: Mitteleuropa
      - ◆ Británie: vztah ke „kontinentu“
    - kritická geopolitika: fyzická geografie není determinujícím faktorem
    - důležitá je kulturní interpretace geografie státu a jeho zdrojů
  - ◆ historie utváření státu
    - vč. organizace byrokratického státního aparátu
  - ◆ geopolitická imaginace
    - jak jednotlivé skupiny ve státě identifikují sebe proti jiným skupinám
      - ◆ vůči kterým skupinám se definují jako opoziční („my“ a „oni“)
    - které státy jsou považovány za spřátelené a které jsou nepřátelské
    - jaká kolektivní národní identita převažuje ve státě a jak utváří vztah státu k mezinárodnímu společenství
      - ◆ geopolitická imaginace
      - ◆ E. Saíd: imaginary geographies

B. Geopolitická tradice

- ✦ „školy“ mezinárodních vztahů, filosofie zahraniční politiky
- ✦ stavební kameny, ze kterých intelektuálové vytvářejí jednotlivé geopolitické diskurzy
  - ◆ Rusko: tři tradice
- ✦ Tři typy geopolitických diskurzů:
  - ◆ *formální geopolitika*
    - politické teorie a vize
  - ◆ *praktická geopolitika*
    - příběhy používané tvůrci politiky a politiky při praktické realizaci zahraniční politiky
  - ◆ *populární geopolitika*
    - příběhy vyjádřené v populární kultuře
      - ◆ filmy, časopisy, politické karikatury

C. Struktury moci

✦ Ortodoxní geopolitika:

- ✦ velká pozornost soupeření států, ale žádná sociálním strukturám uvnitř států
  - jak formují geopolitický diskurz?

✦ Geopolitické diskurzy nejsou rovnocenné

- ✦ některé vytvářejí státní instituce
  - kanceláře zahraniční politiky
  - vojenské akademie
  - státní univerzity
- ✦ jiné vytváří „nezávislé“ organizace
  - nestátní instituce zabývající se výzkumem politiky (*think tanky*)
  - některé *think tanky* šíří myšlenky, které doporučují velké výdaje na obranu, export zbraní a podporu určitým státům
    - ♦ ty budou pravděpodobně finančně podporovány instituce, kterým šíření těchto myšlenek prospívá
  - jiné myšlenky, stejně originální a významné, mohou zpochybňovat výši výdajů na obranu a prosazovat omezení obchodu se zbraněmi
    - ♦ pravděpodobně získají málo finanční podpory

✦ Každá kritická perspektiva geopolitiky musí brát v úvahu fungování „sítí moci“ (*power networks*)

C. Zdroje moci ve společnosti

✦ Politická moc

- ✦ centralizovaná teritoriální regulace společenského života byrokratickým aparátem
  - armáda, policie, vláda
- ✦ předmět soupeření mezi sociálními skupinami

✦ Ideologická moc

- ✦ moc utvářet a prosazovat hodnoty, normy a rituály společenského života
  - ovlivňuje, které hodnoty jsou převažující, které normy legitimní, jaké rituály charakterizují život komunity
  - církve, média, politické strany, *think tanky*

✦ Ekonomická moc

- ✦ vychází z cyklu výroby, distribuce, výměny a spotřeby
  - společenské třídy
- ✦ může být více či méně koncentrována v rukou malé skupiny vlastníků

✦ Vojenská moc

- ✦ vychází z organizace zajištění bezpečnosti a obrany ve státě
- ✦ kontrolována vojenskými elitami

C. Síť moci

✦ Jednotlivé formy moci se navzájem ovlivňují

✦ Příklady:

- ✦ firemní korporace mají velkou ekonomickou moc, kterou jsou schopny převést na jiné formy moci
  - politickou (např. příspěvky na kampaň)
  - ideologickou (např. kontrolou médií, podpora think tanků)
- ✦ politické strany mohou zvýšit své šance na získání politické moci tím, že se spojí s ekonomickými, ideologickými nebo vojenskými zájmy
- ✦ Vojenský aparát může zvýšit svou moc skrze vztahy k mocným průmyslovým skupinám
- ✦ Armádní velitelé často podporují určité politické kandidáty

✦ Výsledkem je strukturální blízkost zájmů

- ✦ mezi určitými ekonomickými zájmy, ideologickými skupinami, politickými stranami a vojenskými institucemi
  - v boji o kontrolu státního aparátu

C. Ocelový trojúhelník

✦ Příklad fungování současné geopolitiky

✦ Mocné zbrojařské firmy

- ◆ cíl: přimět stát k vyšším výdajům na zbrojní systémy
  - bez ohledu na to, zda jsou potřeba

✦ Vlivní politici (US Kongres)

- ◆ těsné vztahy ke korporacím
  - skrze dotace na kampaň
- ◆ cíl: alokace výdajů na obranu, zachování vojenských základen v jejich obvodech

✦ Velitelé v Pentagonu (US Department of Defence)

- ◆ cíl: větší moc jejich úřadu, více výdajů

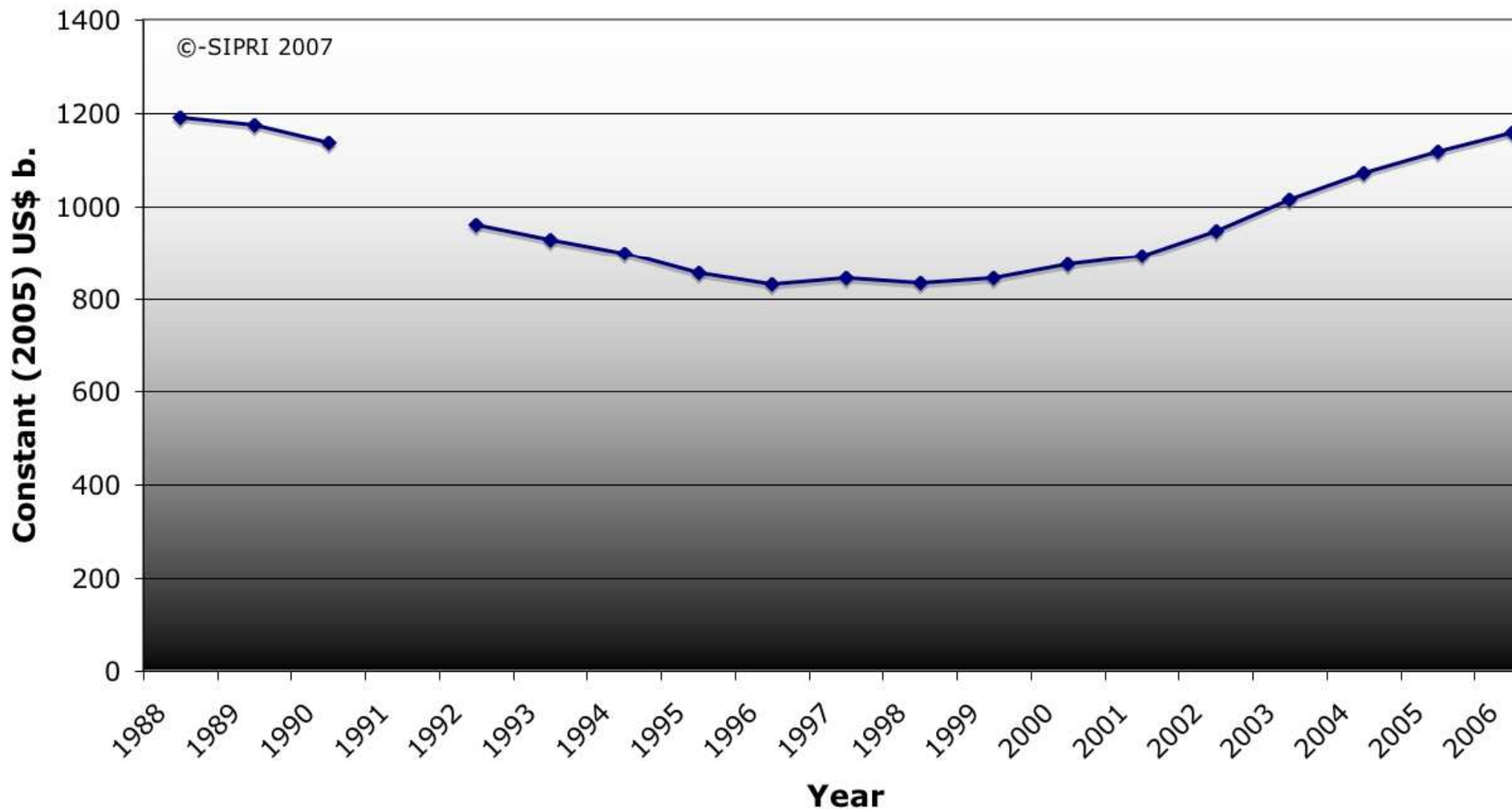
✦ Nefunguje to vždy jednoduše, hladce

✦ Celkově je to ale trvalá struktura

- ◆ pomáhá vysvětlit, proč výdaje na obranu zůstávají tak vysoké
  - i při relativní absenci hrozby (po konci studené války)
- ◆ 2006: svět 1 158 mld. US\$
  - USA 46%

C. Vývoj výše výdajů na zbrojení

World military expenditure, 1988 - 2006

Výdaje na obranu v roce 2006

Stát	výdaje v mld US \$	podíl na globálních výdajích (%)	výdaje na 1 obyvatele (\$)
USA	528,7	45,7	1 756
Spojené království	59,2	5,1	990
Francie	53,1	4,6	875
Čína	49,5	4,3	37
Japonsko	43,7	3,8	345
Německo	37,0	3,2	447
Rusko	34,7	3,0	244
svět celkem	1 158,0	100,0	177

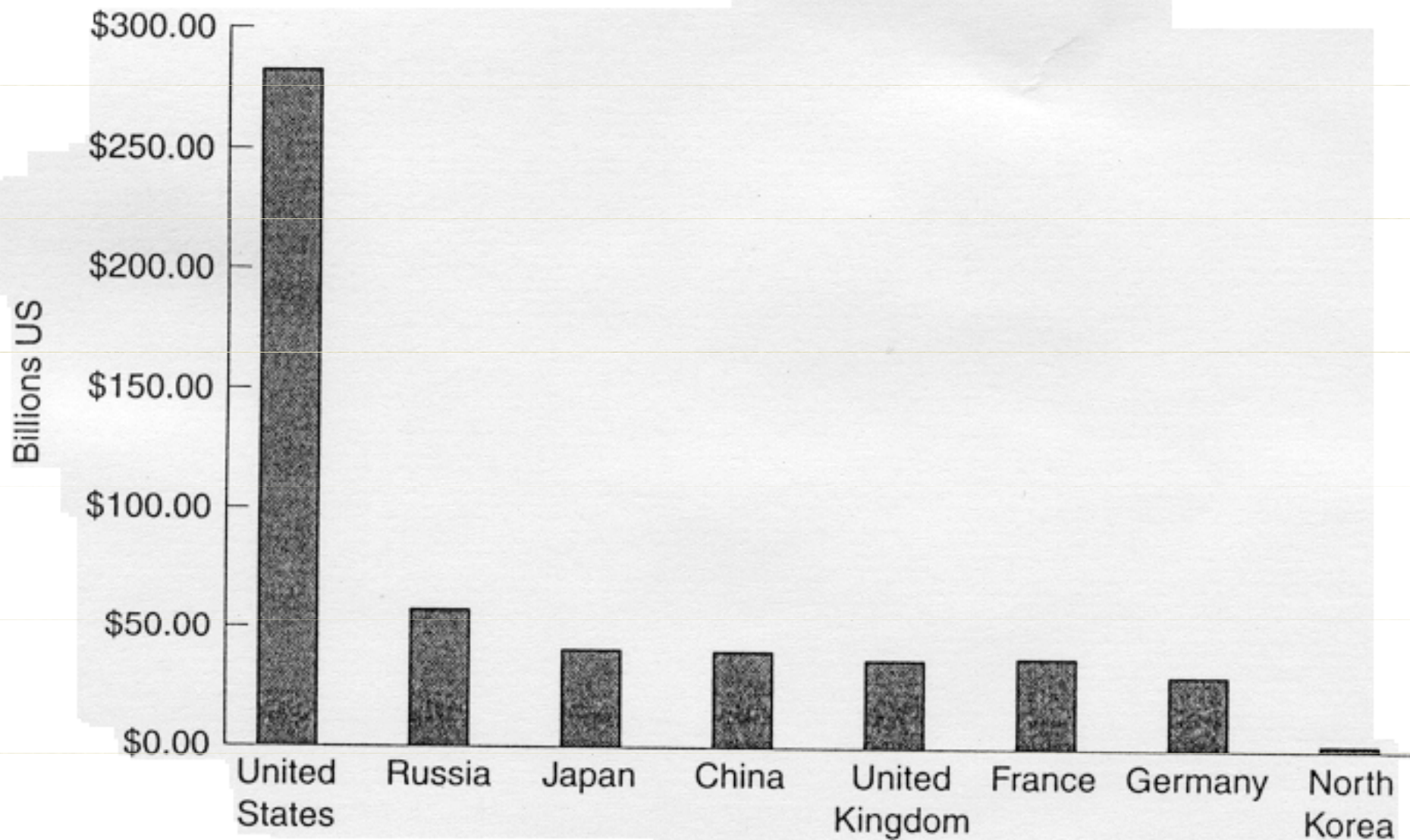
Výdaje na obranu v paritě kupní síly (PPP) (2006)

Stát	výdaje v mld US \$	podíl na globálních výdajích (%)
USA	528,7	41,6
Čína	188,2	14,8
Indie	114,3	9,0
Rusko	82,8	6,5
Spojené království	51,4	4,0
Francie	46,6	3,7
Saudská Arábie	36,4	2,9
svět celkem	1 270,2	100,0

Pramen: SIPRI Yearbook 2007

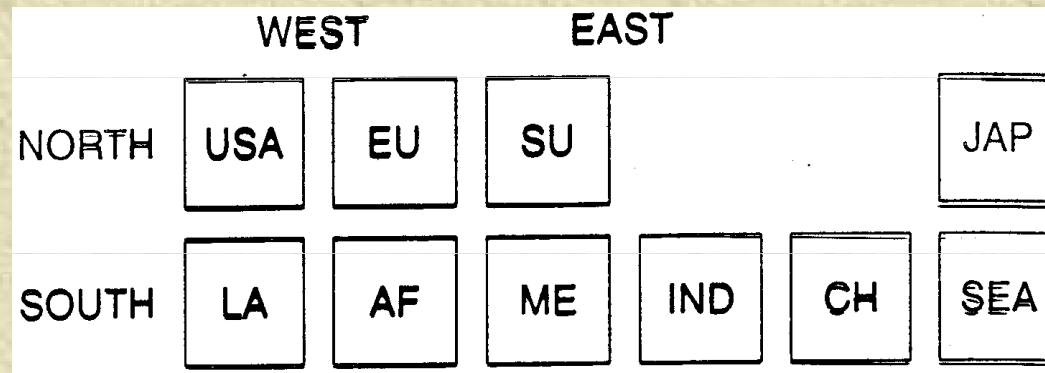

Výdaje na obranu, 1999

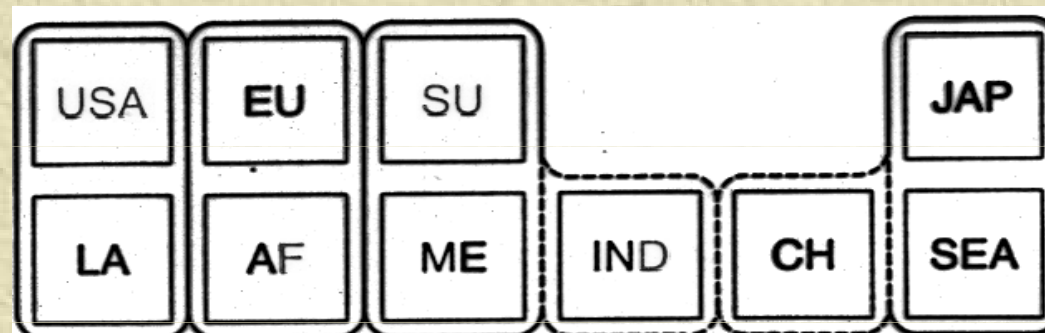

Alternativní geopolitické scénáře I

Super-státy

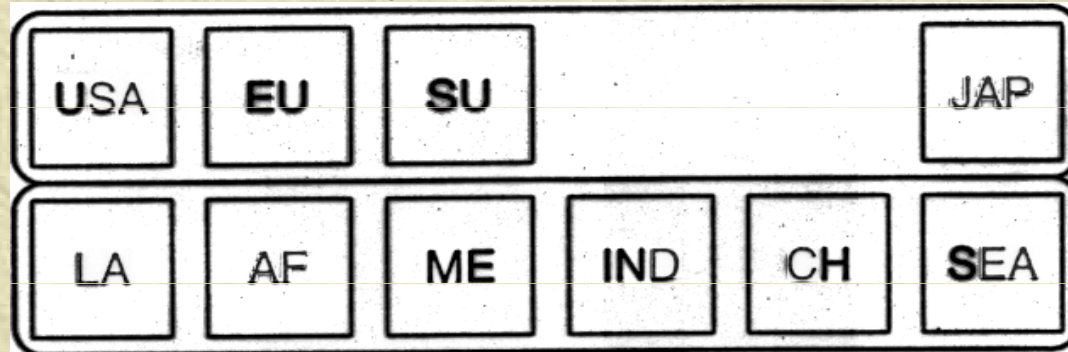

Pan- regiony

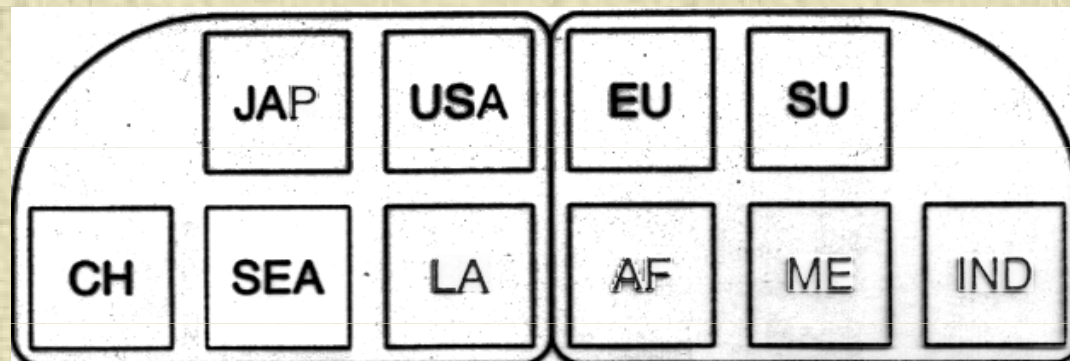
Alternativní geopolitické scénáře II

Světové třídy (world classes)

Ideologické rozdělení

(též Pacific Rim vs. zbytek světa)

World Risk Society

- Každodenní život ve vyspělých zemích zajištěn komplexem vědeckotechnických systémů
- Přinášejí „rozvoj“, ale také ohrožení ekosystémů i společnosti
- Tři typy hrozeb:
  1. socio-environmentální
    - ♦ AIDS, BSE/CJD, kyselá dešť, toxické chemikálie, globální oteplování...
  2. politicko-ekonomické
    - ♦ mezinárodní zločin, obchod s narkotiky, útoky na WWW, globální terorismus
  3. katastrofy
    - ♦ nehoda jaderné elektrárny, šíření zbraní hromadného ničení
- Všechny nezávislé na státních hranicích

Geopolitický diskurz globálních rizik

- Potřeba koordinované politiky na globální úrovni
- Nepřítel není „tam venku“ („ti druzí“), ale „tady doma“ (vědeckotechnická modernita)
- Al Gore: národní bezpečnost (USA) může být dosažena pouze globálními bezpečnostními systémy
- Mezinárodní regulační režimy
  - nešíření ZHN
  - zákaz jaderných testů
  - Kjótský protokol

Globalizační geopolitika

